

ВІСНИК ПРИКАРПАТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Педагогіка

Випуск XLIX

Івано-Франківськ
2013

<i>Shvets Hanna</i> . Development of foreign students' dialogue speaking skills on the material of fiction texts	116
--	-----

THEORY OF EDUCATION

<i>Komar Olga</i> . Humanistic education of a future primary school teacher in the process of interactive reading	122
<i>Orenchak Olga</i> . The author's position in historic novels by P. Zahrebelnyi	127
<i>Stelmasiak Izabela</i> . Mountains as a school of life (potential of pedagogical and personalistic words).....	132
<i>Tupytsya Oleksandr</i> . Ethnolingual picture of the poetic text world	139
<i>Khrabova Valeriya</i> . Imaginative picture of the world and the person who operates (on the issue of identity formation, which acts, at the lessons of World Literature through the categories worldview, world-unity, world -matching, world-danger)	144

THEORY OF EDUCATION

<i>Balueva Yulia</i> . Forming language personality of a senior pupil by means of multimedia.....	150
<i>Berezovska Lyudmyla</i> . Developing creative activity of primary school pupils using story telling at the lessons of native language	53
<i>Boeva Evelina</i> . The text of journalistic genre as the means of development of sociocultural competence of students.....	157
<i>Vassianovych Hryhoriy</i> . The original Ukrainian language as the spiritual foundation of the nation existence	161
<i>Desjatov Dmytro</i> . The use of mental mapping as a methodical tool of studying a historical personality's livelihood at history lessons	167
<i>Dibovska Olesya</i> . Methods of forming sociocultural competence in primary school at the reading lessons (studying fairy-tale)	171
<i>Kyrsta Nataliya</i> . Formation of lexical competence of senior preschoolers by means of Mariya Pidhiryanka's poetic works	176
<i>Kucherenko Iryna</i> . Rhetorical orientation of the contemporary native language lesson in the elementary school	180
<i>Kucheruk Oksana</i> . Linguodidactic principles of communicative competence formation of secondary school pupils	184
<i>Lapshuna Iryna, Lytovchenko Valentyna</i> . Formation of the preschooler's language personality	189
<i>Leshchenko Hanna, Hrubá Tamila</i> . Realization of the principle of continuity and prospects as a condition of formation of communicative Ukrainian personality of elementary and secondary school units	192
<i>Lobachova Iryna</i> . The role of speaking culture in the formation of the language personality	197
<i>Lukyanyk Lyudmyla</i> . Linguodidactic foundations of formation of students' lexical competence by means of dialect words	200
<i>Maksymenko Nataliya</i> . Dictionary work at the lessons of the native language as a means of formation of the language personality of primary school children	205
<i>Mamchur Lidiya</i> . Philosophical and methodological preconditions of formation of communicative competence of the individual	208
<i>Markotenko Tamara</i> . Development of the first form pupils' Ukrainian speaking skills on the picture story	213
<i>Matsuk Lyudmyla</i> . Forming linguistic competence in preschool children using modern educational technologies.....	216
<i>Melnychuk Julia</i> . Formation of graphic skills at the lessons of Ukrainian in schools with minority languages	219

7. Сковорода Г. Повне зібрання творів : у 2-х т. / Григорій Сковорода. – К. : Наукова думка, 1973. – Т. 1. – 532 с.
8. Сухомлинський В. Слово рідної мови / Василь Сухомлинський // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 12. – С. 2-10.
9. Сухомлинський В.О. Вибрані твори у 5 томах / В.О. Сухомлинський. – К.: Рад. шк., 1977. – Т 5. – 670 с.
10. Философская энциклопедия: в 4-х т. / [гл. ред. Ф.В. Константинов]. – М.: Советская энциклопедия, 1967. – Т. 4. – 1967. – 591 с.
11. Цицерон. Три трактата об ораторском искусстве / Пер. и прим. Ф. А. Петровского (“Об ораторе” [С. 75-272]), И. П. Стрельниковой (“Брут, или О знаменитых ораторах” [С. 253-328]), М. Л. Гаспарова (“Оратор” [С. 329-384]) / Под ред. М. Л. Гаспарова. – М. : Наука, 1972. – 472 с.

The article is dedicated to actual problem of the present time – forming of communicative competence of personality on based philosophical conception of scientists about correlation of language and speech, understanding of amount, language and it's role in the life of man and society.

Key words: *communicative competence; linguistic and philosophical conception; development of spirituality, culture of society and language; interdependence of language and personality.*

УДК 373.3.016:811.161.2
ББК 74.268.110

Тамара Маркотенко

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ І КЛАСУ ЗА СЮЖЕТНОЮ КАРТИНКОЮ

У статті піднімається питання розвитку українського мовлення учнів І класу за ілюстраціями підручника “Українська мова”, наводяться приклади мовно-мовленневих завдань до теми “Чарівні слова”.

Ключові слова: *українська мова, мовлення, учні, підручник, ілюстрації.*

Основною метою навчання української мови в початкових класах шкіл з російською мовою викладання є формування і розвиток комунікативної компетентності молодших школярів з урахуванням їх можливостей та інтересів.

Формуючи українське мовлення учнів І класу, слід враховувати, що, перебуваючи в російськомовному оточенні (родина, дитячий заклад), діти практично оволоділи орфоепічними й граматичними вміннями та словниковим запасом російської мови, вільно висловлюють думку російською мовою. Проте таких умінь щодо української мови учні не мають. Саме тому в І класі програмою передбачено усний курс української мови, який має сформувати в учнів орфоепічні вміння і навички, збагатити словниковий запас української мови, сформувати граматичні вміння. Зміст роботи з розвитку усного мовлення обумовлюється сферами спілкування (особистісна, навчальна, соціально-побутова, публічна, професійна, сфера природи), які окреслюють відповідну тематику й ситуації спілкування.

Мета нашої статті – проаналізувати сприйняття учнями малюнка підручника з української мови для І класу до теми “Чарівні слова”, укласти мовно-мовленнєві вправи на збагачення мовлення школярів.

Розвиток умінь розмовляти українською мовою відбувається як на зразках діалогічного й монологічного мовлення, так і за допомогою дидактичних матеріалів у вигляді ситуативних і нескладних за змістом сюжетних малюнків. Проблема сприймання дітьми картин, ілюстрацій, малюнків та складання розповіді за ними досліджувалася багатьма вченими СНД (Білан О.І., Виготський Л.С., Запорожець О.В., Рубінштейн С.Л., Теплов Б.М. та ін.) та зарубіжними (Біне А., Бюллер К., Менделович Д., Тіппель А., Штерн В. та ін.).

Працюючи з ілюстративним матеріалом підручника “Українська мова” для І класу, формуємо в учнів вміння комунікативного мовлення, а саме: вміння вступати в діалог та вести його українською мовою, відтворювати сприйняте на слух за малюнком, аналогією, переказувати, розповідати напам'ять, створювати розповіді. Розглянемо ситуативний малюнок

підручника з української мови для 1 класу до теми “Чарівні слова” [1, с.18] та визначимо прийоми активізації й збагачення мовлення дітей ввічливими словами.

Як відомо, характер сприймання ілюстрації, його повнота залежить від доступності змісту зображеного. Вченими (Жуковська Р.Й., Овсепян Т.Г.) доведено, що дітям легше сприймати ілюстрацію, в якій загальний зміст і окремі деталі зрозумілі, а реалістична манера зображення сприяє не лише впізнаванню предмета, але і встановленню смислових зв'язків між предметами, що зображені на картині. Тому проілюстрована в підручнику ситуація “Привітання бабусі” не складна для сприймання для дітей 6-річного віку. Використання ілюстрацій у роботі зі школярами неможливе без супроводу їх словом (найменування, пояснення, запитання і відповіді, аналіз тощо). Навіть у таких випадках, коли за завданням педагога або за ініціативою дитини проходить мовчазне розглядання предметів, явищ, невимовлені слова є безпосереднім супутником такого роду сприймання, бо воно завжди пов'язане з мисленням, мовою. Сприймання ілюстрації реалізується в мовленні дитини у формі усної розповіді. У нашому випадку завдання педагога, крім розвитку зв'язного мовлення учнів, полягає у введенні до їх мовлення ввічливих слів. Учитель зі школярами також має прийти до висновку, для чого необхідно вживати ввічливі слова, яку людину слід вважати чемною, переконати, що з нечемною людиною не бажають спілкуватися ні дорослі, ні діти.

Перш ніж розпочати розмову про чарівні слова, учитель пропонує розглянути малюнок підручника. Леушина Г.М., Овсепян Т.Г., Рубінштейн С.Л. вказують, що на зв'язність розповіді за ілюстраціями, крім доступності змісту і художньої форми зображення, впливає і попередня цільова настанова у вигляді запитань, які ставить дитині педагог перед початком розглядання ілюстрації. Учені зазначають, що на запитання “Що зображено на ілюстрації?” – діти перераховують предмети, а на запитання “Що роблять діти на ілюстрації?” – дошкільники дають зв'язний виклад сюжету [4, с.84]. Враховуючи зауваження науковців, учитель до ілюстрації ставить запитання “Що роблять люди, зображені на малюнку?”. 70 % учнів вважають, що на малюнку зображено, як до бабусі прийшли гості і вітають її, 18 % школярів розмірковують, що це можуть бути і не гості, а члени родини, які поздоровляють бабусю з якимось святом. Усі діти сходяться на думці, що у бабусі може бути день народження. На питання “Як ви здогадалися, що всі вітають бабусю?”, діти відповіли, що у всіх дорослих у руках подарунки: у дідуся – букет квітів, у жінки – вазон з квітами, у чоловіка – торт, дідусь дає квіти бабусі. Чітко виділений композиційний центр картинки допоміг відразу виділити головне і зіставити його з другорядним. Проте 12 % дітей визначили, що на малюнку зображено людей, які принесли квіти бабусі. Ці дані підтверджують думку, що поле дитячого сприймання

обмежене частинами ілюстрації, загальний її зміст не вловлюється відразу. Це насамперед залежить від того, що в дитини цього віку превалює мимовільна увага, яка примушує її бачити часто в ілюстрації не основне, а окремі моменти, іноді навіть другорядного характеру, залежно від новизни, яскравості чи близькості дитячому досвіду тієї деталі на ілюстрації, яка привернула увагу дитини. Як зауважує Л.І. Глухенька, картинку дитина не сприймає всю відразу, а лише частину, і не завжди головну; пізнаючи предмети на картинці, діти не відразу усвідомлюють їх призначення, взаємозв'язок [2]. Це відбувається через те, що процес сприймання не відразу встановлює зв'язки з минулим досвідом дітей, тому осмислювання, розуміння картинки приходить дещо пізніше [5, с.40].

Сприймання знайомих предметів, ситуацій викликало в учнів активізацію раніше набутих знань. Тому при розгляданні ілюстрації школярі розповідали не лише про те, що бачать, але й те, що знають про дану ситуацію, предмети, у деякій мірі висловлюють і своє ставлення до ситуації. Так, діти зауважили, що жінкам завжди на день народження дарують квіти, гості часто приходять з тортом, бабусі люблять доглядати за квітами, тому їм дарують квіти у горщику, гостям не слід запізнюватися.

Слід відзначити надзвичайну емоційність, наївність і безпосередність дитячого сприймання. На цю особливість ще вказував С.Д. Левін, який вважає дитячу наївність виявом "щирого здивування, захоплення тим, що зацікавило маленького художника..., вираження відкривача чудового світу" [3, с. 34-35]. На пропозицію вчителя поміркувати, що гості кажуть, діти щиро проголошували привітання для бабусі, зазначали, що в їхніх родинах теж дарують квіти. Під час розігрування ситуації школярі засвоювали вислови: *Добрий день!, Доброго дня!, Доброго ранку!, Здрастуйте!, Всього найкращого! Усього доброго!, Будьте здорові!, Щасливо!, Хай вам щастить!, Бажаю ...* На уроці дітям була надана можливість запросити на день народження однокласників, привітати іменинників, що народилися восени. При цьому слід поспостерігати, який вираз обличчя у тих, хто висловлює привітання, і в того, хто його приймає, а потім розглянути ще раз малюнок і висловити припущення про вираз обличчя людей, що зображені на ілюстрації. Задана вправа не тільки допомагає усвідомити зміст сюжету, а й активізує введення в активне мовлення школярів прикметників *лагідне, привітне, ласкаве, добре*. Учням також було запропоновано виконати пластичний етюд, коли діти повинні привітатись, поздоровити одного зі школярів з днем народження, а іменинник – подякувати за привітання. При цьому одному з учнів одягаються навушники: він не чує розмови, але за мімікою повинен визначити, хто іменинник. Потім висловити свої припущення, розповісти, чому він прийшов до такої думки.

Доцільною на уроці є лексична вправа "Назви більше слів". Дітям пропонується спочатку дібрати прикметники до предмета: квіти (які?) – *запахні, червоні*, а потім – слова на позначення дій персонажа малюнка: дідусь (що робить?) – *вітає, бажає, дарує, посміхається*, бабуся (що робить?) – *слухає, дякує, посміхається*. Розвитку зорової пам'яті сприяє вправа "Хто більше побачить зображень на ілюстрації?" (Двом дітям пропонувалося ще раз розглянути ілюстрацію, після того назвати все, що на ній зображено).

Сприймання дитиною ілюстрації є більш складним для неї процесом, ніж безпосереднє бачення реального предмета, бо ілюстрацію дитина сприймає лише зором. Описуючи ілюстрації, діти будують речення, добирають потрібні слова і вислови і таким чином збагачують своє мовлення, вчать висловлювати свої думки. Необхідною умовою навчання дітей розповідати за ілюстрацією є систематична цілеспрямована робота над формуванням умінь сприймати її сюжет, розуміти зображувану ситуацію, формування граматично правильного мовлення.

Отже, правильний добір ілюстрацій, поступове ускладнення завдань, методів і прийомів роботи сприяють тому, що процес навчання дітей стає доступним, цікавим, ефективним.

1. Гавриш Н.В. Українська мова: усний курс: підруч. для 1-го кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням рос. мовою / Н.В. Гавриш, Т.С. Маркотенко. – К.: Генеза, 2012. – 160 с.

2. Глухенька Л.І. Картинка як дидактичний посібник в роботі дитячого садка / Л.І. Глухенька. – К.: Радянська школа, 1958. – 129 с.

3. Левин С.Д. Зависит от педагога... / С.Д. Левин // Художник, 1962.– № 2. – С. 34-35.

4. Леушина Л.И. Зрительное пространственное восприятие / Под ред. В.Д. Глезер./ Л.И. Леушина. – Л.: Наука, 1978. – 175 с.

5. Сосидко В.В. Осознание лингвистического значения слова учащимися-шестилетками./ В.В. Сосидко. – К.: Радянська школа, 1988. – 160 с.

The article deals with the issue of primary schoolchildren's speaking habits development based on textbook artworks ("Ukrainian Language"), some thematic samples of linguistic and speech tasks ("Magical words") are represented.

Key words: *Ukrainian language, speech, schoolchildren, textbook, artworks.*

УДК: 372.46:372.3.033

ББК: 74.102 ПЗЗ

Людмила Мацук

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті охарактеризовано сутність поняття "компетентність" у світлі сучасних технологій раннього навчання дітей дошкільного віку. Доведено, що вони є одним з ефективних засобів для реалізації навчально-виховних і розвиваючих завдань, а також для формування усного мовлення дошкільників.

Ключові слова: *компетентність, мовленнєвий розвиток, мовленнєва компетентність, інноваційні технології, сучасні технології раннього навчання дітей.*

У ранньому віці дитина оволодіває величезним надбанням людства – мовою. На другому році життя вона вже розуміє звернення до неї з боку дорослого, сама починає розмовляти й до трьох років майже вільно спілкується з людьми, що її оточують. Нормальне визрівання вищої нервової діяльності – необхідна умова повноцінного розвитку малюка. Однак природних задатків для цього не досить, потрібний додатковий вплив з боку дорослих, які виховують дитину.

Тому для сучасного етапу розвитку дошкільної освіти в Україні характерна широка наявність у ньому інноваційних технологій та процесів.

Американський дитячий лікар і психолог Глен Доман, досліджуючи психологію розумового розвитку дітей, у 1955 р. заснував Інститут розвитку людського потенціалу (Філадельфія), який нині очолює його донька і послідовниця Джанет Доман. Він є автором всесвітньовідомої серії "М'яка революція", що охоплює книги "Як дати дитині енциклопедичні знання", "Як навчити дитину математики", "Як навчити дитину читати", "Як розвинути розумові та фізичні здібності дитини" тощо.

Гленом Доманом створена сучасна теорія і широка практична програма раннього навчання дітей, зручна для застосування не тільки в навчально-виховних закладах, а й у домашніх умовах.

За переконанням Г. Домана, "основи інтелекту, освіченості людини, життєві перспективи загалом закладаються у перші дитячі роки. Цей період є вирішальним для подальшого життя дитини, і вона вже ніколи не зможе перевершити потенціал, закладений до 5 років" [2, с. 200].

На думку Г. Домана, ранній розвиток дитини охоплює два аспекти: загальний розвиток; навчання читання, математики, основ природничих наук, літератури, мистецтва. Тому саме в ранній період дитина повинна одержати всю базову інформацію. За твердженням Г. Домана, особистість, чия пам'ять збагачена знаннями, які вона вміє використовувати, є всі підстави вважати обдарованою. Однак метою раннього розвитку і виховання дитини не може бути "виращування" геніїв. "Наша мета – аж ніяк не зробити дитину Нобелівським лауреатом, чи всесвітньо відомим скрипалем, чи олімпійською зіркою, головне – допомогти їй визначитися в житті, із різноманітних можливостей зосередитися на найважливіших для неї" [2, с. 202].

Отже, ранній розвиток має дати дитині таку освіту, яка забезпечить їй глибокий розум і здорове тіло, зробить її кмітливою і доброю.

Очолювані Г. Доманом спеціалісти в галузі розвитку раннього навчання розробили